

УДК 343.98:343.7

DOI 10.33244/2617-4154.1(18).2025.189-195

Д. В. Зима,*аспірант кафедри кримінального права та процесу,**Державний податковий університет**e-mail: galynadid@gmail.com***ORCID ID 0009-0000-7729-0016**

КОРУПЦІЙНІ КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ У СФЕРІ НЕРУХОМОСТІ

У цій статті визначено за мету дослідити необхідність удосконалення кримінального законодавства щодо впровадження кримінальної відповідальності за корупційні правопорушення у сфері нерухомості. Також досліджуються положення чинного кримінального законодавства щодо правової проблеми, якою законодавець фактично прирівняв корупційний нетяжкий злочин до умисного тяжкого злочину чи необережного особливо тяжкого злочину, чим порушив законодавчу парадигму. Зазначено, що такий підхід децю ускладнює можливість удосконалення кримінального законодавства щодо впровадження кримінальної відповідальності за корупційні правопорушення у сфері нерухомості.

Аналізуються результати вивчення судової практики призначення покарання за корупційні кримінальні правопорушення, які дають підстави стверджувати, що за такі діяння суд здебільшого призначає штраф, значно рідше – позбавлення волі на певний строк з реальним його відбуванням. Як додаткове покарання застосовують позбавлення права обіймати певні посади (пов'язані з наданням публічних послуг; у правоохоронних органах; в органах місцевого самоврядування; в установах, організаціях, підприємствах незалежно від форми власності й організаційно правової форми; пов'язані з виконанням адміністративно-господарчих та організаційно розпорядчих функцій; керівні посади у військових формуваннях Збройних сил України тощо) і конфіскація майна. Часто укладають угоду про визнання винуватості. Попри незначні в окремих випадках суми неправомірної вигоди суди не закривають кримінальні провадження у зв'язку з малозначністю.

Зазначається, що не визначено чітких ознак розмежування корупційних кримінальних правопорушень законодавцем, а ті, що наявні, перелік обмежений. Хоча, затверджуючи на законодавчому рівні перелік конкретних кримінальних правопорушень як корупційні, значно спрощує діяльність правоохоронних органів під час здійснення кримінальних проваджень.

Ключові слова: *корупція, злочин, проступок, кримінальне правопорушення, злочинність, нерухомість, запобігання, кримінально правова норма, кримінальне законодавство, кримінальне провадження.*

Мета статті. Дослідити необхідність удосконалення кримінального законодавства щодо впровадження кримінальної відповідальності за корупційні правопорушення у сфері нерухомості.

Дослідженість теми. Упродовж останніх років над розв'язанням проблем корупційних кримінальних правопорушень працювали О. О. Дудоров, Д. Г. Михайленко, В. І. Осадчий, А. В. Савченко, М. І. Хавронюк та інші вчені. Однак нині так і не сформульовано єдиної концепції кримінального правопорушення, яка надала б можливість сформулювати дефініцію цього поняття, висвітлити його ознаки, визначити перелік таких деліктів й обґрунтувати їхні кримінально-правові наслідки, що забезпечить підвищення ефективності протидії кримінальним проступкам і злочинам цієї категорії [4].

Актуальність теми. На сьогодні в нашій країні, не дивлячись на оголошення воєнного стану, війну з РФ, залишається в центрі уваги громадськості одне з основних питань нашого суспільства – це корупція. Велике занепокоєння в пересічних громадян, які стають внутрішніми переселенцями чи вимушені виїжджати за кордон, викликає те, що дуже часто до майна, яке залишають такі громадяни вчиняють кримінальні правопорушення. Або нерухомість стає предметом корупційних кримінальних правопорушень.

Виклад основного матеріалу. Корупція у сфері нерухомості є соціально-негативним, багаторівневим явищем. Під впливом приватних інтересів, до прикладу, корупція забезпечує несправедливий розподіл державних ресурсів нерухомого майна, інших матеріальних благ на всіх рівнях. Злочинців навіть не зупиняє те, що за корупційні кримінальні правопорушення передбачені законодавством кримінальна відповідальність, міра покарання та конфіскація майна.

Варто зазначити, що на сьогодні під час проведення опитувань пересічні громадяни здебільшого пропонують як можливі справедливі покарання для корупціонерів надзвичайно репресивні заходи, навіть повернути смертну кару саме за корупцію під час дії воєнного стану. То що ж пропонує Кримінальний кодекс України (далі – КК України) в разі визнання судом винною особу в корупції.

Штраф, розмір якого суд визначає відповідно до діапазону у статті КК України. Він прив'язаний до «неоподаткованого мінімуму громадян» – 2023 року це 17 грн. Виправні роботи, які громадяни можуть виконувати від пів року до 2 років за місцем своєї основної роботи. 10–20 % заробітку з такої праці йде державі. Таке покарання не можна призначити вагітним жінкам, військовослужбовцям, суддям, прокурорам, адвокатам, посадовцям у місцевій владі, держслужбовцям тощо. Громадські роботи – суспільно корисна праця, яку людина виконує безоплатно у вільний час. Водночас її обсяг не може перевищувати 240 годин, або 4 години на день. Це покарання не стосується вагітних жінок, осіб з інвалідністю, строковиків тощо. Обмеження волі, позбавлення

волі на певний строк. Конфіскація майна, коли в людини на користь держави примусово й безоплатно вилучають все або частину того, чим вона володіє. А під час спеціальної конфіскації вилучають майно, яке використали для або внаслідок кримінального правопорушення (наприклад, неправомірна вигода) – тобто, конфіскувати можуть майно не тільки засудженого, а й інших осіб. Суд обирає покарання з огляду на ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, особу винного та обставини, що пом'якшують або обтяжують покарання. Більш суворе покарання призначають лише тоді, якщо інші будуть недостатніми для виправлення людини та попередження нових потенційних кримінальних правопорушень [1].

Сучасна проблема корупції у нашій державі і в світі загалом є однією найнебезпечнішою злочинною діяльністю за тяжкістю наслідків. Опитування, що періодично проводить BBC, визначає корупцію найбільш обговорюваною темою. Варто зазначити, що розміри корупційної складової в діяльності вищих органів влади, приватного сектору економіки інколи вражають. Та основним інструментом запобігання корупції є саме кримінальна відповідальність за вчинені корупційні правопорушення.

Проблема корупції не є новою для нашої країни. У всесвітньому рейтингу CPI Україна на початку двадцять першого століття посідала 131 місце зі 176 країн. Цю сходинку разом з нами розділили Казахстан, Непал та Іран [1].

Незважаючи на давність такого виду кримінального правопорушення, досить тривалі обговорення серед кримінологів, теоретиків та практиків породжують ще більше нових проблемних питань, пов'язаних з корупційними правопорушеннями та відповідальністю за них. Так, до прикладу, постає питання, як запобігти корупційній злочинності у сфері нерухомості під час дії воєнного стану. У розумінні українського законодавця та міжнародного досвіду із цього питання, вбачається небезпека для пересічних громадян, які із-за злочинних дій щодо нерухомого майна в кінцевому рахунку його втрачають. Тому необхідно вдосконалювати чинне законодавство з цього питання.

Стаття 1 Закону України «Про запобігання корупції» під корупцією розуміє використання особами, зазначеними і перерахованими у відповідному нормативному акті, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки / пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка / пропозиція чи надання неправомірної вигоди вказаній особі, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей [2].

Через зростання рівня злочинності під час війни, зокрема і корупції у сфері нерухомості, постає нагальна потреба посилити кримінальну відповідальність за корупційні кримінальні правопорушення внесенням змін та доповнень до чинного законодавства. На сьогодні такий підхід є дієвим стримувальним чинником для злочинності загалом.

Можна погодитися, що вдосконалення і зміни чинного законодавства сприятимуть запобіганню щодо вчинення корупційних кримінальних правопорушень, особливо в надзвичайний період.

Численні наукові, практичні та аналітичні дослідження і звіти, а також офіційна статистика досудового розслідування і судового розгляду кримінальних проваджень про корупційні та пов'язані з корупцією кримінальні правопорушення змушують констатувати існування проблеми, яка полягає в тому, що на сьогодні законодавство в зазначеній сфері є незбалансованим, містить термінологічні неузгодженості, колізії та прояви невиправданої конкуренції між нормами.

Зокрема, експерти із запобігання та протидії корупції ідентифікували наявність таких проблем:

перелік кримінальних правопорушень, наведений у примітці до статті 45 Кримінального кодексу України, містить посилання на окремі кримінальні правопорушення, які не є корупційними, і навпаки – не передбачає посилань на кримінальні правопорушення, які містять ознаки корупції.

Наслідком цього в одних випадках є те, що за вчинення корупційних та пов'язаних з корупцією кримінальних правопорушень для винних осіб не наставатимуть спеціальні правові наслідки – неможливість звільнення від кримінальної відповідальності, неможливість застосування інститутів звільнення від відбування покарання з випробуванням, його пом'якшення тощо, а в інших випадках – навпаки за вчинення діянь, які не є корупційними, особи зазнаватимуть надмірних правових обмежень [3].

Не зважаючи на те, що держава в такий складний воєнний час для країни знаходить можливість протидіяти корупційним проявам, забезпечує можливість внесення змін до закону про кримінальну відповідальність, де вже закріплено ряд кримінально правових норм, які визначають види корупційних кримінальних правопорушень, заходи кримінально правового впливу, що можуть бути застосовані до осіб, які їх учинили, а також визначено кримінально правові наслідки вчинення корупційних кримінальних правопорушень [4].

Упродовж останніх років над розв'язанням проблем корупційних кримінальних правопорушень працювали провідні науковці у галузі кримінального права, кримінології. Однак нині так і не сформульовано єдиної концепції кримінального правопорушення, яка надала б можливість сформулювати дефініцію цього поняття, висвітлити його ознаки, визначити перелік таких деліктів й обґрунтувати їхні кримінально-правові наслідки, що забезпечить підвищення ефективності протидії кримінальним проступкам і злочинам цієї категорії [4].

Представлений у примітці до ст. 45 КК України перелік корупційних правопорушень має чимало недоліків, пов'язаних, з одного боку, з тим, що він не охоплює всіх кримінальних правопорушень, які потрібно вважати корупційними, а з іншого – містить окремі кримінальні правопорушення, які не належать до корупційних. Видається, що однією з умов формування науково обґрунтованого переліку корупційних кримінальних правопорушень має бути формулювання дефініції корупційного кримінального правопорушення, а можливо, і розроблення їх класифікації, оскільки є кримінальні правопорушення, які лише частково належать до корупційних. Вони можуть бути як корупційними, так і некорупційними. Вважати їх корупційними не зовсім правильно. Однак і не визнавати їх корупційними за певних обставин також недоцільно. Очевидно,

потрібно визначитися з майбутньою концепцією корупційних кримінальних правопорушень: надавати дефініцію корупційного кримінального правопорушення без чіткого переліку таких деліктів або ж сформулювати чіткий перелік правопорушень цієї категорії, як у примітці до ст. 45 КК України. Нині корупційними визнано 20 кримінальних правопорушень. Перелік корупційних кримінальних правопорушень є вичерпним. Умовно їх можна розділити на дві групи. Перша – це кримінальні правопорушення, які визнають корупційними лише у випадку їх учинення через зловживання службовим становищем (передбачені ст. 191, 262, 308, 312, 313, 320, 357, 410 КК України) [5]. Другу групу становлять кримінальні правопорушення, передбачені ст. 210, 354, 364, 364-1, 365-2, 368, 368-3–369, 369-2, 369-3 КК України, які в будь-якому разі визнають корупційними, незалежно від суб'єкта та способу вчинення [5].

Досліджуючи положення чинного кримінального законодавства, вбачається ще одна правова проблема, законодавець фактично прирівняв корупційний нетяжкий злочин до умисного тяжкого злочину чи необережного особливо тяжкого злочину, чим порушив законодавчу парадигму.

Результати вивчення судової практики призначення покарання за корупційні кримінальні правопорушення дають підстави стверджувати, що за такі діяння суд здебільшого призначає штраф, значно рідше – позбавлення волі на певний строк з реальним його відбуванням. Як додаткове покарання застосовують позбавлення права обіймати певні посади (пов'язані з наданням публічних послуг; у правоохоронних органах; в органах місцевого самоврядування; в установах, організаціях, підприємствах незалежно від форми власності й організаційно-правової форми; пов'язані з виконанням адміністративно-господарчих та організаційно-розпорядчих функцій; керівні посади у військових формуваннях Збройних сил України тощо) і конфіскація майна. Часто укладають угоду про визнання винуватості. Попри незначні в окремих випадках суми неправомірної вигоди, суди не закривають кримінальні провадження у зв'язку з малозначністю. Наприклад, за надання неправомірної вигоди поліцейському в розмірі 150 грн засудженому призначено 17 000 грн штрафу ("Vyrok Manevytskoho", 2020) [6].

Як бачимо, не визначено чітких ознак розмежування корупційних кримінальних правопорушень законодавцем, а ті, що наявні перелік обмежений. Хоча, затверджуючи на законодавчому рівні перелік конкретних кримінальних правопорушень як корупційні, значно спрощує діяльність правоохоронних органів під час здійснення кримінальних проваджень.

Відомо, що обґрунтована кваліфікація діяння як корупційного кримінального правопорушення і притягнення винної особи до кримінальної відповідальності потребує доведення наявності складу кримінального правопорушення, передбаченого в КК України, у вчиненому особою суспільно небезпечному діянні відповідно до ч. 1 ст. 2 КК України. Отже, склад кримінального правопорушення має важливе значення для законності й обґрунтованості кримінальної відповідальності: тільки сукупність усіх передбачених законом ознак складу кримінального правопорушення може бути підставою для кримінальної відповідальності. Елементами складу корупційного правопорушення є

об'єкт, об'єктивна сторона, суб'єктивна сторона, суб'єкт кримінального правопорушення [6, с. 107].

Враховуючи вищезазначене, варто погодитись, що корупція для суспільства становить найвищу небезпеку, а особливо корупційні кримінальні правопорушення. Тому наразі необхідно винайти можливість використовувати всі можливі ресурси щодо забезпечення кримінально-правової охорони суспільних відносин від корупційних кримінальних правопорушень, що, на нашу думку, має стати пріоритетним напрямом сучасної кримінально-правової політики в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. URL : <https://ti-ukraine.org/news/kryminalna-vidpovidalnist-za-koruptsiyu/>
2. URL : <https://yur-gazeta.com/publications/practice/kriminalne-pravo-ta-proces/kriminalna-vidpovidalnist-za-korupciyni-pravoporushennya.html>
3. URL : <https://dap.nazk.gov.ua/cardproblem/71/>
4. URL : <https://elar.naiu.kiev.ua/server/api/core/bitstreams/4317448a-17b8-4e42-af59-421394139c33/content>
5. URL : http://www.lsej.org.ua/8_2020/93.pdf
6. Панов М. І. Проблеми складу злочину та його функцій у доктрині кримінального права. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2013. № 1. С. 103–125. URL : <http://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/6114>

REFERENCES

1. URL : <https://ti-ukraine.org/news/kryminalna-vidpovidalnist-za-koruptsiyu/>
2. URL : <https://yur-gazeta.com/publications/practice/kriminalne-pravo-ta-proces/kriminalna-vidpovidalnist-za-korupciyni-pravoporushennya.html>
3. URL : <https://dap.nazk.gov.ua/cardproblem/71/>
4. URL : <https://elar.naiu.kiev.ua/server/api/core/bitstreams/4317448a-17b8-4e42-af59-421394139c33/content>
5. URL : http://www.lsej.org.ua/8_2020/93.pdf
6. Panov M. I. Problemy skladu zlochyну ta yoho funktsii u doktryni kryminalnoho prava. *Visnyk Asotsiatsii kryminalnoho prava Ukrainy*. 2013. № 1. S. 103–125. URL : <http://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/6114>

D. V. Zima. CORRUPTION CRIMINAL OFFENSES IN THE REAL ESTATE SECTOR

This article sets out the aim of investigating the need to improve criminal legislation regarding the introduction of criminal liability for corruption offenses in the real estate sector. It also examines the provisions of the current criminal legislation regarding the legal problem by which the legislator actually equated a corruption minor crime to an intentional serious crime or a negligent especially serious crime, thereby violating the legislative

paradigm. It is noted that such an approach somewhat complicates the possibility of improving criminal legislation regarding the introduction of criminal liability for corruption offenses in the real estate sector.

The results of the study of judicial practice on the imposition of punishment for corruption offenses are analyzed, which give grounds to argue that for such acts the court mostly imposes a fine, much less often - imprisonment for a certain period with its actual serving. As an additional punishment, deprivation of the right to hold certain positions (related to the provision of public services; in law enforcement agencies; in local government bodies; in institutions, organizations, enterprises regardless of the form of ownership and organizational and legal form; related to the performance of administrative, economic and organizational-managerial functions; leadership positions in military formations of the Armed Forces of Ukraine, etc.) and confiscation of property are used. A plea agreement is often concluded. Despite the insignificant amounts of illicit gain in some cases, courts do not close criminal proceedings due to their insignificance.

It is noted that the legislator has not defined clear signs of delimitation of corruption criminal offenses, and the list of those that exist is limited. Although, approving at the legislative level a list of specific criminal offenses as corruption significantly simplifies the activities of law enforcement agencies in carrying out criminal proceedings.

Keywords: *corruption, crime, misdemeanor, criminal offense, crime, real estate, prevention, criminal law, criminal legislation, criminal proceedings.*

Стаття надійшла до редколегії 5 лютого 2025 року